

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Konstantiuk Nataliia, PhD (Economics), Associate Professor

**THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL DIVERSIFICATION OF HIGHER
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Питання фінансової диверсифікації вищих навчальних закладів набуває все більшої актуальності та є наслідком щорічного скорочення бюджетних видатків на вищу освіту. Таке явище стає закономірним у відповідь на низ падаючу тенденцію держави у фінансуванні освіти, а також на адаптацію діяльності вищів до умов ринкової економіки.

Термін «диверсифікація» походить від двох латинських слів *diversus*, що означає різний, віддалений, і *fadere* – робити. В економічному аспекті термін диверсифікація пов'язується з експансією нових видів діяльності для суб'єкта господарювання. Диверсифікація являє собою один з найбільш ефективних шляхів нейтралізації фінансових ризиків. Як різновид диверсифікації виділяють фінансову диверсифікацію. Коли ж говоримо про фінансову диверсифікацію вищих навчальних закладів, то під нею слід розуміти процес урізноманітнення структури джерел фінансових ресурсів, пошук альтернативних можливостей одержання доходів вузами та напрямків використання цих доходів з метою забезпечення фінансової стабільності та сталого розвитку установи.

Фінансову диверсифікацію вузів у її більш широкому сенсі необхідно розглядати як розширення переліку освітніх послуг та інших допоміжних видів діяльності на платній основі. Враховуючи поступове скорочення університетських доходів через обмежені можливості бюджету, фінансова диверсифікація дозволить університетам знизити залежність своїх доходів від уряду та гармонійно функціонувати. Однак розширення видів діяльності вузу з метою одержання додаткових доходів не повинно перешкоджати наданню освітніх послуг чи знижувати їхню якість, а навпаки, тільки сприяти одержанню конкурентоспроможної освітньої послуги.

Термін «диверсифікація» може мати різні значення, але у контексті фінансування він найчастіше відноситься до розподілу різних джерел фінансування у загальній структурі доходів університету.

У цьому контексті зазвичай визначають три категорії: державне фінансування (фінансування за рахунок платників податків), приватне фінансування за рахунок грошових внесків студентів (або плата за навчання, господарські витрати) й інші джерела фінансування

(або інші форми приватного фінансування, альтернативні або додаткові джерела надходжень, фінансування третьою стороною). Така класифікація також відображає розподіл фінансування – перші два джерела, як правило, забезпечують найбільшу частку у структурі фінансування закладу.

У межах проекту EUDIS диверсифікація надходжень розуміється як створення додаткових джерел надходжень (за допомогою нових або існуючих джерел фінансування), що сприятиме збалансованості структури надходжень установи. Це – інструмент для досягнення фінансової стійкості, якщо умови, в яких працюють університети, дозволяють і потребують його. У свою чергу, фінансова стійкість спрямована на забезпечення академічних цілей університету, які досягаються за умови достатньої кількості надходжень для інвестування у майбутню академічну діяльність [5].

Однак питання фінансової диверсифікації не можливо розглядати відокремлено від автономії вузу, тому що тільки належна автономія вищого навчального закладу дозволяє налагодити диверсифіковану структуру власних грошових надходжень. Для забезпечення фінансової диверсифікації вузу необхідна в першу чергу фінансова автономія.

З прийняттям 1 липня 2014 року Закону України «Про вищу освіту» формально всі ВНЗ України стали автономними. Згідно цього Закону під автономією вищого навчального закладу слід розуміти самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом [2].

Особливої уваги заслуговують норми про фінансову незалежність вишів від центральних органів влади. Згідно з п. 2 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту», ВНЗ також має право встановлювати власні форми матеріального заохочення, розпоряджатися власними надходженнями, зокрема від надання платних послуг; відкривати поточні та депозитні рахунки в банках [2]. Тобто, приймати рішення щодо розподілу коштів та генерування доходів буде вищий навчальний заклад, а не державні органи.

Однак на практиці все по-іншому. Ми маємо прогресивний Закон, який дозволяє автономію університетів, зокрема фінансову, проте сьогодні всі зароблені ВНЗ кошти надходять на рахунки Держказначейства, яке і визначає напрямки витрачання таких коштів. Це означає повну відсутність фінансової автономії державних ВНЗ в частині вільного розпорядження коштами, заробленими ними.

В Україні діє ціла низка законодавчих актів, які суперечать Закону «Про вищу освіту» і які обмежують фінансову автономію ВНЗ. Це, в першу чергу, Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р., який вказує на те, що власні надходження бюджетних установ (до яких

належать вищі навчальні заклади) отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету, а їх використання повинно бути чітко прописане в кошторисі ВНЗ. Крім того, Бюджетний кодекс забороняє створення позабюджетних фондів, що є прямою перешкодою фінансовій диверсифікації вузу на практиці. Тому здатність університетів створювати додаткові джерела надходжень певною мірою залежить від ступеня автономії, наданого вищестоящим Міністерством.

Важливу роль у фінансовій диверсифікації вищих навчальних закладів відіграють податкові стимули, які сприяють кращому ефекту від залучення фінансових засобів та підвищенню рівня університетського потенціалу.

Успіх стратегії фінансової диверсифікації надходжень в значній мірі залежить від здатності керівництва установи ефективно спілкуватися з університетською спільнотою, а також із зовнішніми зацікавленими сторонами. Університетам потрібно покращити рівень інформованості щодо сфер діяльності, якими вони займаються, і практичної користі, яку вони приносять суспільству, допомагаючи потенційним партнерам оцінювати варіанти фінансування. Зовнішні зв'язки також повинні сприяти зміцненню іміджу і певної репутації установи.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a&find=1&typ=21>.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Константюк Н. І. Проблеми реформування фінансового забезпечення вищої освіти в Україні / Н. І. Константюк // Світ фінансів. – 2016 – № 1. – С. 172–183.
4. Designing strategies for efficient funding of higher education in Europe by Thomas Estermann, Enora Bennetot Pruvot and Anna-Lena Claeys-Kulik: EUA. – 2013. – 20p.
5. Financially Sustainable Universities II. European universities diversifying income streams by Thomas Estermann & Enora Bennetot Pruvot: European University Association. – 2011. – 96p.